

بخش بیست و هفتم موزه و اسطبل شاه

چهارشنبه ۲۸ ماه مه از موزه سلطنتی دیدن کردیم. امین‌الملک وزیر دارائی و برادر صدراعظم که سرپرست موزه نیز بود آن را به ما نشان داد. در این دیدار دکتر هی‌به‌نت خان، برادرش و همچنین آجودان ما ژنرال میرزا اکبرخان هم همراه ما بودند. از یکی از باغ‌های محوطه موزه به وسیله پله‌هایی به دالان زیبایی رسیدیم. درب بزرگ ورودی موزه در سمت چپ آن واقع شده بود. قفل بزرگی با مهر و موم شاه بر درب دیده می‌شد که فقط شاه و وزیر دارائی کلید آن را داشتند. هیچ‌کس حق شکستن مهر و موم این درب را نداشت. امین‌الملک قفل درب را باز کرد و به ما اجازه داد وارد شویم. تالار عظیمی بود که شاه اشیاء گرانبهای خود را در آنجا نگهداری می‌کرد. از هنگام ورود، عظمت موزه چشم‌ها را خیره می‌نمود. سقف آن با طاق‌های آبی و سفید و کف موزائیک کاری شده تالار به رنگ‌های الوان بر ابهت آن می‌افزود. در کنار دو ضلع طولانی تالار ۴۰ صندلی با فاصله از هم قرار داشتند که دسته و پشتی آنها از طلا و نشیمنگاه آنها از مخمل سرخ رنگ بود. آویزهای کریستال عظیم طاق، نور خورشید را به رنگ‌های رنگین‌کمان منکسر می‌کردند. بین پنجره‌های بزرگ تالار و وسط آن دیوارهای کوتاهی ساخته شده بود و قفسه‌ها و جعبه‌های شیشه‌ای در کنار آنها قرار داشت. اگر می‌خواستیم تمامی اشیاء قیمتی این سالن را که در قفسه‌های شیشه‌ای قرار دارند، تشریح کرده و این اشیاء یادگاری را که هر یک با اتفاقاتی همراه هستند نام ببریم نیاز به آن داشتیم که چندین روز به همراهی یک کارشناس، در موزه به سربریم و با سؤال و جواب از کارشناس یادداشت برداری کنم اما من آنچه را که به یاد دارم در این قسمت بیان می‌کنم.

از دیوار طولانی ضلع چپ سالن مستطیل شکل شروع می‌کنم. در جعبه اول، سنگ‌های قیمتی متعددی در جعبه‌های کوچک، به روی بشقاب‌ها و داخل گیل‌های شرابخوری، قرار داشتند. گوهر گرانبه‌ای دریای نور^۱ در کنار نیم تاج‌ها، تاج‌ها و زینت‌آلات برلیان به ۱. الماس صورتی رنگ که به همراه زوج دیگرش کوه نور توسط نادر شاه در جنگ با هند در سال ۱۷۳۹ م به ایران آورده شد. این الماس چهار سانتیمتر درازا و سه سانتیمتر پهنا دارد و وزن آن هفت مثقال و ۲۰ نخود، یعنی حدود ۱۸۲ قیراط است. فتح‌علی شاه با کندن عبارت "سلطان صاحب‌قران فتح‌علی شاه قاجار ۱۲۴۴" در یک سمت آن از ارزش آن کاسته است. این الماس اکنون در موزه بانک مرکزی است.

پاکی آب در این قسمت نگهداری می‌شود. در قفسه مجاور، جواهرات بی‌اندازه بزرگ از قبیل یاقوت، زمرد و فیروزه به تعداد زیاد که تعدادی از آنها تراش نخورده‌اند را قرار داده‌اند.

اندکی جلوتر اسلحه‌های قدیمی با تزئیناتی از طلا و نقره، از قبیل کلاه خودها، سپرها، نیزه‌ها، هفت تیرها، تفنگ‌ها، ساقبندها، کمربندها و زره‌ها را به طور مرتب کنار هم به تماشا گذاشته‌اند. در قفسه‌ای سرویس کامل قهوه‌خوری از جنس فیروزه یک اندازه، با فنجان‌های کوچک دیده می‌شود. در جعبه‌ای یک کاسه برنزی با فیروزه‌هایی که از وسط جام تا لبه‌های آن به طرز زیبایی چیده شده، بی‌اندازه زیبا بود. در قفسه مجزائی تاج ایل قاجار به شکل کلاه اسقف‌ها، با مرواریدهای اصیل و جواهرات دیگر دیده‌ها را به سمت خود می‌کشاند. شمشیر خمیده‌ای با غلاف مزین به مروارید متعلق به آغامحمد خان مؤسس سلسله قاجار بود و شمشیر مشابهی به برادرزاده او فتح‌علی شاه تعلق داشت.

گالری نقاشی‌های سلطنتی

یک کره زمین با قطر بیش از دو فوت درون یک حباب شیشه‌ای قرار داشت. سطح آن پوشیده از سنگ‌های قیمتی به رنگ‌های گوناگون بود. مدارها و نصف‌النهارهای آن از جنس طلا بود و روی آنها سنگ‌های قیمتی کار شده بود. پایه طلایی آن با جواهرات و مروارید مزین می‌بود. در انتهای تالار، فرش بزرگی با گل‌دوزی‌های طلاکاری شده، بسیار زیبا می‌نمود. درون سه جعبه شیشه‌ای، مدال‌های ایرانی و خارجی شاه را به نمایش گذاشته بودند. در قسمت سنگ‌های معدنی، یک قطعه سنگ گچ از گرینلند^۱ وجود داشت.

قفسه‌های ضلع دیگر تالار مخصوص سرویس‌های قیمتی غذاخوری طلایی، نقره‌ای و Greenland شبه جزیره‌ای در شمال اقیانوس اطلس که از نظر سیاسی متعلق به کشور دانمارک می‌باشد.

چینی آلات گرانبها می‌باشد. در قفسه‌هایی که به زمین متصل شده هدایای هیئت‌های اروپائی از قبیل شمعدان‌های کریستال، جام‌ها و اشیاء بی‌ارزشی از قبیل ساعت، گلدان و مجسمه‌ها را قرار داده‌اند. ماکت کوچک زیبایی از تنها کشتی رزمی ایران به نام پرسپولیس^۱ که در بندر بوشهر لنگر انداخته است را هم تهیه کرده و در این سالن به نمایش گذاشته‌اند. اینجا و آنجای تالار به روی میزهای متصل به زمین، هدایای گرانبهای شاهان اروپائی نگهداری می‌شد و در میان آنها چند لوستر، شمعدان، ساعت و جام به چشم می‌خورد.

تمالی از گنجخانه سلطنتی

در وسط تالار در مقابل درب ورودی یک شهاب آسمانی قرار داشت. آن را جدیداً از باغ موزه به داخل سالن انتقال داده بودند. در کنار آن نوشته‌ای به این مضمون به زبان فارسی دیده می‌شد "در نزدیکی بوگین و اشتهارد در سال ۱۲۹۸ قمری صدای مهیبی از آسمان شنیده شد و اهالی را سرآسیمه کرد. همزمان ۹ صدای بلند شبیه شلیک توپ از آسمان به گوش رسید و احساس می‌شد که از ابرها می‌آمد. آنگاه این شئی در حالی که شبیه گلوله آتش بود و دود شدیدی از آن بلند می‌شد از آسمان به زمین افتاد. وقتی به زمین اصابت کرد ۲ متر در زمین فرو رفت. مردم آن را که ۱۵ من وزن دارد از زمین در آوردند".

۱. نخستین ناو جنگی ایران در خلیج فارس که در دوره ناصرالدین شاه از آلمان به بندر بوشهر آورده شد و با گذشت زمان به زیر آب رفت. این ناو با ۶۰۰ تن گنجایش، ۴۵۰ اسب بخار و بیش از ۴ توپ جنگی، به‌همراه کشتی شوش به قیمت سی هزار لیره انگلیس خریداری شده بود. این کشتی هم اکنون در موزه دریا و دریانوردی بوشهر قرار دارد.

وزیر مطبوعات اعتمادالسلطنه به من گفت که خانه خدا در مکه به همین بزرگی و از جنس همین سنگ می‌باشد. سال‌ها پیش دکتر هی‌به‌نت خان با اجازه شاه نمونه‌هایی از این سنگ را برای آقای نوردن‌شولد^۱ ارسال کرد تا او در مورد آنها تحقیق نماید. آقای نوردن‌شولد قطعه‌ای از آن را به من داد تا در صورت امکان آن را با سنگ‌های مشابه مقایسه کنم. در نظر داشتم محل فرود این شهاب را ببینم. معمولاً این نوع شهاب‌ها در برخورد با زمین تکه‌تکه می‌شوند و امید داشتم از قطعه‌های دیگر آن نمونه‌برداری کنم اما تلاش من برای دیدن این محل به خاطر اختلافاتی که در مکان و زمان آن وجود داشت، بی‌نتیجه ماند. من محل و زمان آن را جویا شدم. بعضی عقیده داشتند که این نوشته در کنار سنگ، صحیح نبوده و این شهاب در سال‌های بسیار قدیم به زمین اصابت کرده است. گروه دیگری هم می‌گفتند که این سنگ در سال‌های اخیر توسط کشاورزان به تهران حمل شده است. گروه سومی محل فرود آن را قزوین می‌دانستند اما گروهی از ورامین به عنوان محل سقوط این سنگ نام می‌بردند. اروپائیان هم بیخبر بودند. از آنجایی‌که فاصله این دو شهر حدود ۲۰۰ کیلومتر می‌باشد، من از این دیدار تحقیقاتی صرف‌نظر کردم. احتمال اینکه یکی از موزه‌های اروپائی افتخار داشتن این شهاب آسمانی که در موزه شاه خاک می‌خورد، را داشته‌باشد بسیار ناچیز و حتی غیرممکن است زیرا شاه به ارزش آن آگاهی دارد و گذشته از آن بعد مذهبی این قطعه سنگ مانع از انجام این عمل خواهد شد.

تابلوهای فراوانی از همه سبک در تالار نقاشی موزه وجود داشت. در بین نقاشی‌های رنگ و روغن، تصاویری از ویلهلم اول^۲، ویکتور امانوئل^۳ و تزار روس‌ها در کنار عکس‌هایی که در سفرهای شاه به اروپا تهیه شده در این سالن قرار داشت. نورچشم شاه عزیزسلطان^۴ در چند تصویر حضور داشت. چند شبیه‌برداری توسط هنرمندان ایرانی، یک کاشی‌کاری شبیه کلوزنوم^۵ شهر رم و چندین نقشه از ایران هم در تالار به چشم می‌خورد.

۱. Nordenskiöld نیلس آدولف اریک نوردن‌شولد، تولد ۱۸ نوامبر ۱۸۳۲ در هلسینکی فنلاند، درگذشت ۱۲ اوت ۱۹۰۱ م در سوئد، زمین‌شناس، معدن‌شناس و محقق اقیانوس منجمد شمالی، او بین سال‌های ۱۸۵۸ و ۱۸۷۳ م ۵ سفر تحقیقاتی به مجمع‌الجزایر سوالبارد متعلق به نروژ واقع در اقیانوس منجمد شمالی و به مرکزیت لانیگیربین با ۱۸۰۰ نفر جمعیت انجام داد. معروفیت او به خاطر سفر تجسیسی وگا در سال‌های ۱۸۷۸ تا ۱۸۸۰ م و کشف گذرگاه شمال‌شرقی در اقیانوس منجمد شمالی می‌باشد.

۲. Wilhelm I تولد ۲۲ مارس ۱۷۹۷، درگذشت ۹ مارس ۱۸۸۸ م، پادشاه پروس از سال ۱۸۶۱ و قیصر آلمان از سال ۱۸۷۱ م

۳. Viktor Emanuel ویکتور امانوئل دوم، تولد ۱۴ مارس ۱۸۲۰، درگذشت ۹ ژانویه ۱۸۷۸ م، پادشاه ساردینی از ۱۸۴۹ تا ۱۸۶۱ م و پادشاه ایتالیای متحد از ۱۸۶۱ تا ۱۸۷۸ م

۴. نام اصلی غلام‌علی، معروف به ملیجک، ملقب به عزیزسلطان و سردار محترم، تولد ۲۱ رمضان ۱۲۵۷ ه ق در محله عباس‌آباد تهران، فرزند میرزا محمدخان ملقب به امین‌خاقان، معروف به ملیجک اول و برادر امین‌افند گروسی یکی از زنان سوگلی ناصرالدین شاه، او در کودکی دارای منصب امیر تومانی و مفتخر به دریافت شمشیر مرصع شد. شبی در زمستان ۱۳۱۹ خ در سن ۶۳ سالگی به علت ضعف جسمانی و سکته‌قلبی در خیابان درگذشت.

۵. Colosseum، محل انجام مراسم و نبرد گلادیاتورها در رم

این نقشه‌ها روسی و انگلیسی بودند اما مشخصات آنها به زبان فارسی نوشته شده بود. روی میزی چند کره زمین قرار داشت که نشان دهنده علاقه شاه به جغرافیا بود. پس از بازدید از چند سالن دیگر به باغ موزه در مقابل بنای شمس‌العماره^۱ رفتیم. قسمت اعظم این باغ را آبگیری فرا گرفته بود. تصویر بنا و برج‌های آن با معماری عجیب و غریب با رنگ‌های الوان در آب زلال این آبگیر به طرز زیبایی منعکس شده بود. در قسمت‌های کم‌عرض آبگیر، پل‌های فلزی کار گذاشته شده و قایق سفیدی در کنار یکی از آنها توقف کرده بود. چند قو مشغول شنا در قسمت‌های عمیق‌تر این آبگیر بوده و ماهی‌های قرمز در این آبگیر شنا می‌کردند. فواره‌هایی آب را به اطراف می‌پاشیدند.

پس از عبور از خیابان کوچکی به اسطبل سلطنتی رسیدیم. محوطه چهارگوش بزرگی شبیه کاروانسرا بود. در میان آن یک سکوی چهارگوش کم ارتفاع زیر سایه درختان توت قرار داشت. در آنجا از طرف مسئول اسطبل و دوست شاه، محمدحسین میرزا میر آخور استقبال شدیم. او مردی با ظاهر متفکرانه با بینی عقابی خاص ایرانیان و ریش سیاه بود. در کنار میزی که شیرینی، میوه، شربت، بستنی و شراب روی آن آماده شده بود، از ما پذیرائی کردند. ۲ افسر انگلیسی که از بمبئی به تهران اعزام شده بودند نیز حضور داشتند. ۲۰۰ اسب اسطبل اسب‌های سوارکاری بوده و در محوطه باز آن آزادانه حرکت می‌کردند. اسب‌ها یکی پس از دیگری به نزد ما آورده شدند. میر آخور آنها را از شر زین، ۱. یا بنای خورشید، یکی از بناهای تاریخی تهران مربوط به دوره قاجار و از شاخص‌ترین بناهای کاخ گلستان است. احداث این ساختمان در سال ۱۲۸۲ ه ق به دستور ناصرالدین شاه شروع و طی دو سال به اتمام رسید. سبک این بنا ترکیبی از معماری سنتی ایرانی و معماری غربی است.

لگام و روپوش‌ها که بدن آنها را در میان داشت آزاد نمود تا اسب‌ها به خوبی دیده شوند. چند اسب بسیار زیبای اصیل ترکمن و عربی در میان آنها بود و میرآخور در مورد هر یک از آنها اطلاعاتی داد. یکی از آنها در سال‌های اخیر همواره شاه را در سفرهایش به کوه‌ها حمل کرده بود. قیمت اسب دیگری حدود ۱۵ هزار فرانک بود. اسبی را هم تزار روسیه اهدا کرده بود. یکی از شیراز و دیگری از تبریز، تهران، اصفهان بود و اسبی هم در بغداد خریداری شده بود. در این دیدار اطلاعات بسیار مفیدی در مورد اسب‌ها کسب کردیم.

دم تمامی اسب‌های اسطبل شاه با روبان بنفش رنگ تزئین می‌شود. این یک سنت دربار است و هیچ شخص دیگری حق ندارد از این رنگ برای تزئین دم اسب خود استفاده کند. اگر شخصی اسبی با دم بنفش داشته باشد نشانه آن می‌باشد که وی آن را از شاه هدیه گرفته و یا از اسب‌های شاه زاده شده است. هرگاه شاه بنا به دلیلی بخواهد کسی را خوشحال کند اسبی به او هدیه می‌دهد. البته این هدیه گرانقیمتی نمی‌باشد زیرا شاه بابت آنها پولی پرداخت نکرده است. اسطبل شاه ۹۰۰ اسب داشت. دکتر هی‌بهنت خان در مدت اقامت خود در تهران ۱۴ اسب اصیل سلطنتی از شاه هدیه گرفته بود.